

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

I. ÚS 89/02-36

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 15. októbra 2003 v senáte zloženom z predsedu Štefana Ogurčáka a zo sudcov Lajosa Mészárosa a Daniela Švábyho prerokoval prijatú sťažnosť maloletého J. M., nar. 1993, a Z. M., obaja bytom B., zastúpených advokátom JUDr. M. Ž., Advokátska kancelária, B., vo veci porušenia ich základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov zaručeného v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a práva na prerokovanie veci v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Okresného súdu Bratislava IV v konaní vedenom pod sp. zn. 4 C 31/94 a takto

r o z h o d o l :

1. Okresný súd Bratislava IV v konaní vedenom pod sp. zn. 4 C 31/94 **p o r u š i l** právo J. M., nar. 1993, a Z. M., aby sa ich vec prerokovala bez zbytočných prietáhov, zaručené v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a ich právo na prerokovanie veci v primeranej lehote zaručené v čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

2. Okresnému súdu Bratislava IV v konaní vedenom pod sp. zn. 4 C 31/94 p r i k a z u j e konať vo veci bez zbytočných priet'ahov.

3. J. M., nar. 1993, a Z. M. p r i z n á v a primerané finančné zadost'učinenie v sume 100 000 Sk (slovom jedenstotisíc slovenských korún), ktoré je Okresný súd Bratislava IV povinný im vyplatiť do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

4. J. M., nar. 1993, a Z. M. p r i z n á v a náhradu trov právneho zastúpenia v sume 12 000 Sk (slovom dvanásťtisíc slovenských korún), ktorú je Okresný súd Bratislava IV povinný vyplatiť advokátovi JUDr. M. Ž., Advokátska kancelária, B., do jedného mesiaca od právoplatnosti tohto rozhodnutia.

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením z 11. septembra 2002 č. k. I. ÚS 89/02-15 prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) s'ťažnosť J. M., nar. 1993, a jeho matky Z. M., obaja bytom B. (ďalej len „s'ťažovatelia“, resp. „maloletý s'ťažovateľ“ a „s'ťažovateľka“), zastúpených advokátom JUDr. M. Ž., Advokátska kancelária, B., ktorou sa s'ťažovatelia s'ťažovali na porušenie ich základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov zaručeného v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práva na prerokovanie veci v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) postupom Okresného súdu Bratislava IV (ďalej len „okresný súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 4 C 31/94.

1.1 V sťažnosti uviedli, že v priebehu tohto súdneho konania došlo zo strany okresného súdu k viacerým neodôvodneným priet'ahom a sťažovateľka podala sťažnosť na priet'ahy v konaní predsedníčke okresného súdu, ktorá v liste z 29. apríla 2002 konštatovala, že došlo k priet'ahom. Neprimeraná dĺžka konania o určenie otcovstva vystavuje maloletého sťažovateľa a jeho matku veľkému tlaku prostredia vyplývajúceho z neistoty ich právneho postavenia. Na maloletého sťažovateľa má táto situácia traumatizujúci vplyv, s rastúcim vekom si neprirodzenosť situácie stále viac uvedomuje. Z uvedených dôvodov sťažovateľa požadujú priznanie finančného zadost'učinenia ako náhrady nemajetkovej ujmy vo výške 500 000 Sk. Sťažovateľa žiadali aj prikázať okresnému súdu, aby vo veci konal.

1.2 Sťažovateľa prostredníctvom svojho právneho zástupcu uplatnili aj náhradu trov právneho zastúpenia, ktorú špecifikovali „vo výške 39.000,- Sk za vykonanie štyroch úkonov právnych služieb (prevzatie a príprava zastúpenia, písomné podanie sťažnosti zo dňa 20. 05. 2002, písomné podanie zo dňa 26. 09. 2002 a písomné podanie zo dňa 19. 11. 2002) po á 9.650,- Sk a 4 x režijný paušál po 100,- Sk, pričom pri určení výšky tarifnej odmeny vychádzajú z hodnoty požadovaného finančného zadost'učinenia“.

2. Na základe žiadosti ústavného súdu sa k veci písomne vyjadrili obaja účastníci konania: okresný súd, zastúpený jeho predsedníčkou JUDr. M. Č., vyjadreniami z 26. augusta 2002, 15. októbra 2002 a 29. novembra 2002 a právny zástupca sťažovateľov vyjadreniami z 26. septembra 2002 a 19. novembra 2002.

4. Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s ich vyjadreniami k opodstatnenosti sťažnosti dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci namietaného porušenia práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov zaručeného v čl. 48 ods. 2 ústavy, resp. práva na prerokovanie veci v primeranej lehote zaručeného v čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

II.

Na základe spisu okresného súdu sp. zn. 4 C 31/94 a písomných vyjadrení účastníkov konania ústavný súd zistil nasledovný relevantný priebeh a stav tohto konania:

1. Dňa 7. februára 1994 bol okresnému súdu doručený návrh na začatie konania (ďalej len „žaloba“), ktorým sťažovateľka žiadala určiť, že otcom maloletého sťažovateľa (narodeného 29. decembra 1993), ktorý sa jej narodil ako slobodnej matke, je M. S. (ďalej len „žalovaný“). Zároveň žiadala upraviť práva a povinnosti rodičov k nemu tak, že maloletý sťažovateľ bude zverený do výchovy sťažovateľky a žalovaný bude zviazaný na platenie výživného na neho. V žalobe sťažovateľka uviedla, že súčasný pobyt žalovaného jej nie je známy, i keď na druhej strane žalovaný bol videný v označenom mieste svojho trvalého bydliska; vyslovila obavu, že žalovaný neprevezme zásielky adresované na jeho meno. Konanie o tejto žalobe je vedené pod sp. zn. 4 C 31/94.

2. Okresný súd ustanovil maloletému sťažovateľovi odbor sociálnych vecí príslušného okresného úradu za jeho opatrovníka (ďalej len „opatrovník maloletého sťažovateľa“) a počnúc svojím prvým úkonom v tomto konaní (realizovaným 22. marca 1994) sa pokúšal doručiť žalovanému žalobu (15. decembra 1994 aj prostredníctvom polície) a zároveň zisťoval jeho pobyt. Napriek tomu, že tento ani po opakovaných úradných oznámeniach (14. februára 1995 aj ústrednej evidencie pobytu a evidencie väzňov) nebol oproti jeho označeniu v žalobe zmenený, žalovaný súdne zásielky na jeho adrese nepreberal. Sťažovateľka 2. marca 1995 okresnému súdu oznámila (na základe jeho výzvy zo 16. februára 1995), že žalovaný sa na označenej adrese „údajne v snahe vyhnúť sa súdnemu konaniu v predmetnej veci nezdržiava, avšak je pravdepodobné, že na tejto adrese prespáva. (...) Jeho prípadný prechodný pobyt a zamestnávateľ mi nie sú známe“. Napokon bola žaloba žalovanému doručená 13. marca 1995, keď sa žalovaný bez predvolania dostavil na okresný súd. Žalovaný vtedy uviedol, že zásielky nepreberal, lebo sa zdržiaval v Českej republike, že má záujem „o mimosúdne vyriešenie sporu“, a zároveň oznámil adresu svojho prechodného pobytu. Sťažovateľka 9. júna 1995 oznámila okresnému súdu, že na svojej žalobe trvá.

3. Pojednávane nariadené na 24. október 1995, ktorého sa zúčastnil žalovaný a opatrovník maloletého sťažovateľa, bolo odročené z dôvodu neprítomnosti sťažovateľky. Ďalšie pojednávanie konané 28. novembra 1995 bolo po výsluchu sťažovateľky odročené z dôvodu neprítomnosti žalovaného a pojednávanie nariadené na 22. február 1996, ktorého sa zúčastnil žalovaný, bolo zase odročené z dôvodu neprítomnosti sťažovateľky a jej právnej zástupkyne po ich predchádzajúcom písomnom ospravedlnení. Napokon na pojednávaní konanom 2. apríla 1996, ktorého sa zúčastnili sťažovateľka a jej právna zástupkyňa, žalovaný a jeho právny zástupca, ako aj opatrovník maloletého sťažovateľa, bol vypočutý žalovaný (ktorý upustil od svojho pôvodného tvrdenia, že jeho priateľ mal so sťažovateľkou pomer, a svoj nesúhlas so žalobou založil najmä na tvrdení, že pohlavný styk so sťažovateľkou prerušil skôr, ako to sťažovateľka uviedla, a navrhol znalecké dokazovanie) a pojednávanie bolo odročené na neurčito za účelom nariadenia znaleckého dokazovania z odboru zdravotníctva.

4. Za účelom vykonania nariadeného znaleckého dokazovania (vyšetrenie v systéme HLA) a podania znaleckého posudku v lehote 30 dní okresný súd uznesením z 22. augusta 1996, ktoré nadobudlo právoplatnosť 3. januára 1997 až po opakovanom pokuse o jeho doručenie žalovanému, ustanovil súdneho znalca z odvetvia hematológie MUDr. S. U., ktorý 12. februára 1997 požiadal okresný súd o zabezpečenie predvolania žalovaného na odber krvi, pretože tento sa na jeho predvolanie nedostavil. Listom z 20. marca 1997 okresný súd „dôrazne“ upozornil žalovaného na povinnosť ustanoviť sa k znalcovi a zúčastniť sa odberu krvi v termíne ním určenom a zároveň ho poučil o možnosti uloženia poriadkovej pokuty v sume 5 000 Sk. Súdny znalec 26. marca 1997 znova za tým účelom prevzal spis a 15. mája 1997 ho okresnému súdu vrátil s vyúčtovaním znaleckej odmeny a hotových výdavkov, ako aj s písomne podaným znaleckým posudkom z 12. mája 1997. Podľa jeho záveru je nutné vylúčiť žalovaného ako prirodzeného otca maloletého sťažovateľa.

5. Okresný súd v dňoch 9. až 18. decembra 1997 doručil znalecký posudok účastníkom konania, ktorí sa k nemu vyjadrili v dňoch 30. decembra 1997 (žalovaný)

a 7. januára 1998 (sťažovateľka). Sťažovateľka s odvolaním sa na príslušnú judikatúru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky žiadala uvedený znalecký záver overiť ďalšou krvnou skúškou, resp. iným testom.

6. Pojednávanie nariadené na 31. marec 1998 bolo pre neprítomnosť účastníkov odročené na 30. apríl 1998. Okresný súd na tomto pojednávaní vypočul sťažovateľku a žalovaného a pojednávanie odročil na neurčito za účelom nariadenia kontrolného znaleckého dokazovania. Následne si okresný súd vyžiadal pôrodopis sťažovateľky a po jeho zaslaní 22. mája 1998 okresný súd uznesením z 27. mája 1998 ustanovil súdnu znalkyňu MUDr. E. S., CSc., na podanie kontrolného znaleckého posudku (v systéme HLA) v lehote 60 dní.

7. V tomto uznesení zároveň sťažovateľke uložil zaplatiť preddavok na trovy znaleckého dokazovania vo výške 10 000 Sk v lehote 10 dní od doručenia uznesenia. Sťažovateľka 11. júna 1998 podala proti uzneseniu v tejto časti odvolanie a zároveň vzhľadom na svoje nepriaznivé majetkové a sociálne pomery požiadala o oslobodenie od súdnych poplatkov a v nadväznosti na to zaslala 2. júla 1998 okresnému súdu aj potvrdenie o svojom príjme. Následne na výzvy okresného súdu z 8. júla, 24. augusta a 7. októbra 1998 mu sťažovateľka zaslala 2. novembra 1998 aj potvrdenie o svojich osobných, majetkových a zárobkových pomeroch vystavené na príslušnom tlačive, ktoré jej v prílohe uvedených výziev zaslal okresný súd. Uznesením zo 4. novembra 1998 okresný súd sťažovateľke nepriznal oslobodenie od súdnych poplatkov.

8. Na základe odvolania sťažovateľky z 30. novembra 1998 bol spis 6. decembra 1998 postúpený Krajskému súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“), ktorý o odvolaní sťažovateľky rozhodol uznesením č. k. 19 Co 438/98-93 z 10. marca 1999 tak, že napadnuté uznesenie okresného súdu zo 4. novembra 1998 zmenil a sťažovateľke priznal oslobodenie od súdnych poplatkov. Krajský súd v odôvodnení uznesenia o. i. uviedol, že „rozhodnutie súdu 1. stupňa nie je vecne správne. Už zo samotného posúdenia o zárobku 6 840,- Sk je zrejmé, že uvedená suma nemôže stačiť na výživu dvoch detí a dospelaj osoby. Ani záver, že nemožno vylúčiť bezúspešné uplatnenie práva nie je správny a je aj predčasný.

Dokazovanie, ktoré bolo doposiaľ vykonané (...) podlieha kontrolnému dokazovaniu a naviac je potrebné zamerať dokazovanie na také známe metódy, ktoré s najvyššou pravdepodobnosťou potvrdia alebo vylúčia otcovstvo. I takto možno zabezpečiť hospodárnosť konania a zbytočne nezaťažovať účastníkov konania. Nedostatok finančných prostriedkov navrhovateľky nemôže znemožniť, aby usporiadala pomery k maloletému dieťaťu (...). Krajský súd 4. mája 1999 spis vrátil okresnému súdu.

9. Súdny znalec MUDr. S. U. požiadal 3. mája 1999 o vyplatenie vyúčtovanej odmeny za podanie znaleckého posudku z 12. mája 1997. Okresný súd o tom rozhodol uznesením z 2. júna 1999.

10. Medzitým súdna znalkyňa MUDr. E. S., CSc., vrátila 12. júna 1998 okresnému súdu uznesenie z 27. mája 1998 z dôvodu, že „HLA systém nevyšetrujem. Vyšetrujem len vlastnosti červených krviniek. Ak by ste súhlasili s týmto kontrolným dokazovaním, predvolám účastníkov sporu na odber krvi. Prosím o písomné vyjadrenie alebo o zmenu uznesenia“. Okresný súd jej pripisom z 15. novembra 1999 oznámil, že súhlasí „s tým, aby bolo kontrolné znalecké dokazovanie (...) vykonané Vami systémom porovnávania znakov červených krviniek“. Následne táto súdna znalkyňa listom z 18. novembra 1999 znova upozornila na to, „či nie je treba nové uznesenie súdu lebo uznesenie súdu zo dňa 27. 5. 1998 ukladá vyšetriť HLA systém“.

11. Okresný súd uznesením z 1. marca 2000 nariadil kontrolné znalecké dokazovanie znalcom z odboru genetiky, odvetvia analýzy DNA, a jeho vykonaním poveril súdnu znalkyňu RNDr. H. P., ktorej vymedzil úlohu tak, že jej úlohou bude „vyšetriť odobratú krv účastníkov v systéme HLA a podľa súčasných lekárskejších metód v odbore posúdiť a určiť, či je možné, resp. nie je možné vylúčiť“ žalovaného z otcovstva maloletého sťažovateľa, a podať písomný posudok v lehote 60 dní. Následne ustanovená súdna znalkyňa 22. marca 2000 požiadala o poskytnutie zúčtovateľného preddavku vo výške 8 000 Sk s odôvodnením, že „Na vypracovanie znaleckého posudku potrebujem spotrebný materiál, predovšetkým biochemikálie (vo forme testovacích súprav) na izoláciu DNA a na stanovenie vyšetrovacích znakov DNA (...) Keďže súdy znalecké posudky a hotové výdavky preplácajú

vo všeobecnosti s veľkým oneskorením, príslušné firmy mi odmietajú poskytnúť testovacie súpravy bez platby predom. (...) Na posudku budem môcť začať pracovať až po obdržaní preddavku a nákupe testovacích súprav, preto žiadam o primerané predĺženie termínu na vypracovanie posudku“. Okresný súd uznesením z 28. apríla 2000 priznal znalkyni požadovaný preddavok a za tým účelom týmto uznesením dal príslušný pokyn učtárni okresného súdu. Napriek tomu však 23. júna 2000 súdna znalkyňa zaslala „urgenciu“ o poskytnutie priznaného preddavku. Následne je v spise záznam v tom zmysle, že učtáreň okresného súdu ho „poukázala 4. 8. 2000“.

12. Znalecký posudok z odboru genetiky (analýza DNA) z 15. augusta 2000 bol doručený okresnému súdu 24. augusta 2000 spolu aj s vyúčtovaním znaleckého posudku. Podľa jeho záveru „nemožno vylúčiť otcovstvo označeného muža voči maloletému dieťaťu. Pravdepodobnosť jeho otcovstva má číselnú hodnotu 99,9 %, pričom pravdepodobnosť, že označený muž by bol vykonaným vyšetrením vylúčený z otcovstva, ak by nebol otcom dieťaťa, je 99,9 %. Takýto výsledok značí, že na základe vykonaného dokazovania, vychádzajúc zo súčasného stavu poznatkov v odbore genetiky, treba pokladať otcovstvo označeného muža voči maloletému dieťaťu za - prakticky dokázané - keďže hodnota pravdepodobnosti otcovstva je vyššia ako 99,75 % a pravdepodobnosť vylúčenia (neotca) je vysoká.“

13. Na základe úpravy zákonnej sudkyne z 12. októbra 2000 bol znalecký posudok doručený v dňoch 19. a 30. októbra a 11. decembra 2000 účastníkom konania za účelom zaujatia stanoviska k nemu v lehote 15 dní. Opatrovník maloletého sťažovateľa a sťažovateľka sa vyjadrili 25. októbra, resp. 13. novembra 2000 – obaja navrhli žalobe o určenie otcovstva vyhovieť.

14. Po tom, ako okresný súd uznesením z 26. januára 2001 rozhodol o priznaní znaleckej odmeny za posudok z 15. augusta 2000, nariadil pojednávanie na 24. apríl 2001, ktorého sa z účastníkov konania zúčastnili sťažovateľka a opatrovník maloletého sťažovateľa. Za nedostavenie sa žalovaného (ani jeho právneho zástupcu) mu okresný súd uložil poriadkovú pokutu vo výške 5 000 Sk a pojednávanie po vyjadrení sťažovateľky

odročil na 24. máj 2001. Okresný súd spolu s predvolaním žalovaného (prostredníctvom jeho právneho zástupcu) na toto pojednávanie doručil aj písomné vyhotovenie uznesenia o uložení poriadkovej pokuty z 24. apríla 2001.

15. Pojednávanie 24. mája 2001 sa zúčastnili právni zástupcovia účastníkov vrátane právneho zástupcu žalovaného, ktorý vzhľadom „na dve rozdielne znalecké dokazovania“ navrhol vykonať kontrolné znalecké dokazovanie znalcom z odboru hematológie. Následne okresný súd pojednávanie uznesením odročil na neurčito „s tým, že vo veci bude nariadené kontrolné znalecké dokazovanie znalcom z odboru hematológie“.

16. Dňa 20. júna 2001 sťažovateľka prostredníctvom právnej zástupkyne podala okresnému súdu návrh na nariadenie predbežného opatrenia na úpravu výživného na maloleté dieťa, ktorý okresný súd 10. júla 2001 doručil právnenému zástupcovi žalovaného za účelom vyjadrenia k nemu v lehote 5 dní a zároveň ho vyzval na zaslanie potvrdenia zamestnávateľa žalovaného o výške jeho zárobku za posledných 12 mesiacov. Podľa vyjadrenia právneho zástupcu žalovaného, ktoré bolo doručené okresnému súdu 17. júla 2001, bol žalovaný za posledných 12 mesiacov nezamestnaný a nemal príjem zo zamestnania; návrh na predbežné opatrenie považoval za predčasný. Následne okresný súd prípismi z 15. augusta 2001 vyzval právneho zástupcu žalovaného, aby oznámil adresu posledného zamestnávateľa žalovaného, ďalej žiadal Okresný úrad práce Bratislava V o oznámenie, či je žalovaný evidovaný ako uchádzač o zamestnanie, a zároveň vyzval aj sťažovateľku na oznámenie presnej adresy svojej právnej zástupkyne. Sťažovateľka odpovedala 30. augusta 2001, právny zástupca žalovaného 4. septembra 2001.

17. Okresný súd nariadil pojednávanie na 24. január 2002, ktorého sa zúčastnili navrhovateľka a právni zástupcovia všetkých účastníkov (vrátane žalovaného) a s ich súhlasom okresný súd nariadil predbežné opatrenie, ktorým zaviazal žalovaného na povinnosť prispievať v určenej výške na výživu maloletého sťažovateľa. Pojednávanie bolo následne odročené na neurčito „s tým, že budú vyzvaní obaja znalci (...), aby podali vysvetlenie, či mohlo dôjsť k omylu pri výpočte, resp. či zotrávajú na svojich znaleckých posudkoch“. Zo zápisnice o pojednávaní vyplýva, že prítomní účastníci sa vzdali práva

odvolania proti uzneseniu o nariadení predbežného opatrenia, ktorého písomné vyhotovenie nadobudlo právoplatnosť a vykonateľnosť 4. marca 2002.

18. V dňoch 22. a 25. apríla 2002 boli zaslané okresnému súdu požadované vyjadrenia súdnym znalcom MUDr. S. U. (potvrdil, že „závery oboch posudkov boli správne a získané výsledky nedovoľovali inú interpretáciu. Znalci (...) využili rôzne metodiky, ktorých výsledky nie je možné vzájomne porovnať“) a súdnou znalkyňou RNDr. H. P., ktorá v dodatku k svojmu pôvodnému posudku rozšírenom o ďalšie vyšetrenie o. i. potvrdila, že „Výsledky opakovanej analýzy DNA sú zhodné s výsledkami predchádzajúceho posudku“. Zároveň upozornila, že „v našej bežnej praxi považujeme otcovstvo za vylúčené, ak ho vylučujú najmenej dva nezávislé systémy (...)“. Okresný súd oba znalecké vyjadrenia doručil v dňoch 25. a 26. júna 2002 účastníkom konania a títo sa k nim vyjadrili v dňoch 2., 11. a 18. júla 2002. Z nich iba žalovaný žiadal „o vykonanie kontrolných znaleckých dokazovaní (...)“.

19. Okresný súd nariadil pojednávanie na 17. december 2002, ktoré bolo z dôvodu ospravedlnenia žalovaného odročené na 25. február 2003. Na tomto pojednávaní bola za prítomnosti účastníkov, resp. ich právnych zástupcov, vypočutá súdna znalkyňa RNDr. H. P. Pojednávanie bolo odročené na neurčito za účelom špecifikácie výšky výživného, adries zamestnávateľov žalovaného a za účelom ich následného vyjadrenia. Sťažovateľka prostredníctvom svojho právneho zástupcu doručila okresnému súdu 11. apríla 2003 požadovanú špecifikáciu.

20. Okresný súd listami z 25. apríla a 21. júla 2003 urgoval žalovaného, aby splnil povinnosť v zmysle uznesenia z pojednávania z 25. februára 2003, resp. aby sa vyjadril k zaslanej špecifikácii sťažovateľky pod hrozbou uloženia poriadkovej pokuty. Bez toho, aby zo spisu vyplývalo splnenie urgovanej povinnosti žalovaným, bolo úpravou zákonnej sudkyne z 11. augusta 2003 (č. 1. 207) nariadené pojednávanie na 4. december 2003.

III.

1. Predmetom konania pred ústavným súdom bolo posúdenie, či postupom okresného súdu v konaní vedenom pod sp. zn. 4 C 31/94 došlo k porušeniu práv sťažovateľov zaručených v čl. 48 ods. 2 ústavy, podľa ktorého „Každý má právo, aby sa jeho vec (...) prerokovala bez zbytočných prietáhov (...)“, resp. v čl. 6 ods. 1 Dohovoru, podľa ktorého „Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola (...) v primeranej lehote prejednaná (...) súdom (...), ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch (...)“.

2. Predsedníčka okresného súdu uviedla, že v konaní sú prietahy, najmä „z príčin objektívnych súvisiacich s vysokým nápadom vecí a pretrvávajúcim nedostatočným personálnym obsadením sudcovských funkcií. Tieto objektívne fakty spôsobujú, že jednotlivé časové úseky medzi úkonmi sudcu sú väčšie, ako by sa vyžadovalo. Pri komplexnom posúdení veci nie je zanedbateľná ani nedisciplinovanosť najmä odporcu v častej neúčasti na súdnych pojednávaniach“. Predsedníčka okresného súdu z týchto dôvodov navrhla sťažnosť zamietnuť, pretože v konaní nedošlo k zbytočným prietahom.

3. Sťažovatelia prostredníctvom svojho právneho zástupcu k uvedenému vyjadreniu predsedníčky okresného súdu uviedli, že „neobstojí odôvodňovanie existencie prietáhov v tomto konaní v súvislosti s vysokým nápadom vecí a pretrvávajúcim nedostatočným personálnym obsadením sudcovských funkcií a tieto považovať za objektívne príčiny prietáhov v tomto paternitnom spore. Predmetný spor podľa nášho názoru nemožno považovať z hľadiska faktickej zložitosti, pri dosiahnutej úrovni medicínskeho poznania a existujúcich metód na určenie otcovstva a taktiež ani z hľadiska právnej zložitosti za neobvyklý. Pokiaľ ide o konanie odporcu v predmetnom spore toto možno charakterizovať ako nezodpovedné, avšak samotný Občiansky súdny poriadok súdu poskytuje nástroje na zabezpečenie plynulosti súdneho konania a na zabezpečenie účasti účastníka konania na pojednávaní (...)“. Sťažovatelia ďalej označili viaceré obdobia v konaní súdu, ktoré nepovažujú za jeho efektívne konanie, napr. „sedemmesačné rozhodovanie o predbežnom opatrení, kedy súd zisťoval a zadovažoval skutočnosti a dôkazy, ktoré fakticky nepoužil pri rozhodovaní o nariadení predbežného opatrenia“.

4. Ústavný súd si pri výklade „práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov“ garantovaného v čl. 48 ods. 2 ústavy osvojil judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) k čl. 6 ods. 1 Dohovoru, pokiaľ ide o „právo na prejednanie veci v primeranej lehote“, preto v obsahu týchto práv nemožno vidieť zásadnú odlišnosť (napr. II. ÚS 55/98).

Judikatúra ústavného súdu a Európskeho súdu pre ľudské práva sa ustálila v tom, že otázka, či v konkrétnom prípade bolo alebo nebolo porušené právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov garantované v čl. 48 ods. 2 ústavy, resp. právo na prerokovanie veci v primeranej lehote zaručené v čl. 6 ods. 1 Dohovoru sa skúma vždy s ohľadom na konkrétne okolnosti každého jednotlivého prípadu najmä podľa týchto troch základných kritérií: zložitosť veci, správanie účastníka konania a postup súdu (napr. I. ÚS 41/02). V súlade s ESLP ústavný súd prihliada pritom aj na predmet sporu (povahu veci) v posudzovanom konaní a jeho význam pre sťažovateľa (napr. I. ÚS 19/00, I. ÚS 54/02, II. ÚS 32/02). Podľa rovnakých kritérií ústavný súd postupoval aj v danom prípade.

5.1 Predmetom sťažnosti je z hľadiska označených článkov ústavy a Dohovoru postup okresného súdu vo veci určenia otcovstva k maloletému sťažovateľovi. Ústavný súd uznáva určitú zložitosť posudzovanej veci, a to najmä s ohľadom na výsledok prvého znaleckého posudku, ktorý si vynútil (aj vzhľadom na návrh sťažovateľky - pozri bod 5 časti II nálezu) kontrolné znalecké dokazovanie. Tento faktor však sám osebe nemôže ospravedlniť celkovú dĺžku konania. Podľa názoru ústavného súdu žiadne veľké priet'ahy nemôžu byť pričítané správaniu sťažovateľov (pozri bod 3 časti II nálezu).

5.2 Výsledok konania vo veci určenia otcovstva má osobitný význam pre účastníkov konania, najmä pre osobnostný rozvoj dieťaťa (v danom prípade pre maloletého sťažovateľa), pretože zahŕňa aj podrobnosti o jeho identite ako ľudskej bytosti, odhaľuje pravdu o dôležitých aspektoch jeho osoby, ako je totožnosť jeho otca. V týchto konaniach je prvoradou úlohou súdov chrániť tento záujem dieťaťa. Konanie vo veci určenia otcovstva vyžaduje preto starostlivý prístup všeobecného súdu, čo okrem iného znamená, že má povinnosť organizovať svoj procesný postup tak, aby vec bola čo najrýchlejšie prejednaná

a skončená (§ 100 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku; ďalej len „OSP“) a aby sa čo najskôr odstránil stav právnej neistoty, kvôli ktorému sa naň osoba obrátila so žiadosťou o rozhodnutie. V tomto zmysle všeobecný súd zodpovedá za adekvátne a účelné využitie procesných prostriedkov, ktoré mu zákon na tento účel zveruje (vrátane poriadkových opatrení podľa § 53 OSP), tak vo vzťahu k súdnemu znalcovi, ako aj k samotným účastníkom konania, ktorí sa snažia mariť činnosť (procesný postup) súdu alebo ho dokonca ignorujú (II. ÚS 43/02; k povinnosti využiť poriadkové opatrenia pozri aj M. v. Slovenská republika, rozsudok EŠLP z 12. novembra 2002).

5.3 Ústavný súd v tejto súvislosti konštatuje, že predmetné konanie sa začalo 7. februára 1994 a je stále na súde prvého stupňa bez meritórneho rozhodnutia. V mesiaci, v ktorom je určené najbližšie pojednávanie pred okresným súdom (4. decembra 2003), maloletý sťažovateľ dovŕši 10. rok svojho života bez toho, aby mal konečné rozhodnutie vo veci samej a právne relevantným spôsobom poznal, či žalovaný je jeho otec a má teda voči nemu tie práva a povinnosti, ktoré sú na základe zákona s takýmto zistením spojené. Podľa názoru ústavného súdu doterajšiu celkovú dĺžku posudzovaného konania – viac než deväť rokov a osem mesiacov – nemožno vzhľadom na význam sporu pre sťažovateľov a na okolnosti danej veci vrátane jej zložitosti (pozri predchádzajúci bod) považovať za „primeranú“ v zmysle cit. čl. 48 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Je síce skutočnosťou, že okresnému súdu za jeho postup v prevažnej časti tohto konania nemožno nič podstatné vytknúť, najmä mu nemožno vyčítať nečinnosť alebo nedostatočné úsilie o zistenie pobytu žalovaného v počiatočnej fáze konania (od nápadu veci do 2. apríla 1996 – pozri body 2 a 3 časti II nálezu) či oneskorené nariadenie požadovaného predbežného opatrenia vo veci výživného (pozri body 16 a 17 časti II nálezu), tak ako mu to vyčítal právny zástupca sťažovateľov. Na súd totiž nemožno prenášať zodpovednosť za prekážky v plynulosti konania (ako sú napr. neznámy pobyt žalovaného účastníka konania, chýbajúce podklady pre rozhodnutie), t. j. za to, čo patrí medzi procesné povinnosti predovšetkým účastníka konania, ktorý sa na súd s príslušným návrhom na rozhodnutie súdu obrátil. Vôbec prvý priet'ah spôsobený okresným súdom v konaní možno vidieť až pri vyhotovení uznesenia o nariadení znaleckého dokazovania

(štyri mesiace) v období od 2. apríla 1996 do 22. augusta 1996 (pozri body 3 a 4 časti II nálezu) a potom ďalší (šesť mesiacov) po podaní znaleckého posudku 15. mája 1997 a pri jeho doručení v decembri 1997 účastníkom konania na vyjadrenie (pozri body 4 a 5 časti II nálezu). Tieto prietahy by však samotné nestačili na vyslovenie porušenia práv podľa citovaných článkov ústavy a Dohovoru (pozri napr. II. ÚS 57/01, I. ÚS 46/01, I. ÚS 66/02, I. ÚS 61/03). Pre uvedenú dĺžku konania sa tieto prietahy stali významné až v spojení s ďalšími podobnými obdobiami nečinnosti okresného súdu, ku ktorým opakovane došlo v nasledujúcom období konania, najmä v období po 18. júli 2002 až doteraz (pozri body 18 až 20 časti II nálezu), pretože vo svojom súhrne takéto krátkodobé nečinnosti súdu predĺžili posudzované konanie o vyše dva roky. Okrem toho toto obdobie súdneho konania evidentne trpí aj nedostatočným využívaním procesných prostriedkov zabezpečujúcich plynulosť a optimálnu dĺžku súdneho konania, tak ako to bolo uvedené vyššie (pozri predchádzajúci bod). K tomu bolo potrebné ďalej pripočítať aj obdobie 11 mesiacov (od 27. mája 1998 do 4. mája 1999), počas ktorých sa okresný súd v konaní zaoberal len otázkou „preddavku na trovy znaleckého dokazovania“ (pozri body 7 a 8 časti II nálezu). Vzhľadom na povahu konania vo veci určenia otcovstva (pozri bod 5.2 vyššie) nezodpovedá účelu základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov, resp. práva na prerokovanie vecí v primeranej lehote podľa čl. 48 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 1 Dohovoru, aby všeobecný súd počas (alebo v dôsledku) rozhodovania o takejto vedľajšej otázke konania, akou je preddavok na znalecké trovy, vôbec nevykonával úkony zamerané na rozhodnutie vo veci samej. Takéto predĺženie konania je prietahom, za ktorý zodpovedá okresný súd.

Tieto prietahy nebolo možné ospravedlniť skutočnosťami uvádzanými vo vyjadrení predsedníčky okresného súdu, pretože nadmerné množstvo vecí, v ktorých sa musí zabezpečiť súdne konanie, by mohlo len dočasne ospravedlniť vzniknuté prietahy, a to len v tom prípade, ak sa za tým účelom prijali včas adekvátne opatrenia. Ústava v čl. 48 ods. 2 zaväzuje predovšetkým súdy ako garantov spravodlivosti, aby prijali príslušné opatrenia umožňujúce prerokovanie napadnutých vecí bez zbytočných prietahov, a tým vykonanie spravodlivosti v primeranej lehote. Z vyjadrenia predsedníčky okresného súdu nevyplýva prijatie takýchto opatrení.

5.4 Vzhľadom na všetky uvedené dôvody ústavný súd vyslovil porušenie práva sťažovateľov na prerokovanie predmetnej veci bez zbytočných prietáhov zaručeného v čl. 48 ods. 2 ústavy, resp. práva na prerokovanie veci v primeranej lehote zaručeného v čl. 6 ods. 1 Dohovoru, tak ako to je uvedené vo výroku tohto rozhodnutia pod bodom 1.

6. V nadväznosti na tento výrok a v záujme efektívnosti poskytnutej ochrany sťažovateľom ústavný súd vo výroku tohto rozhodnutia pod bodom 2 prikázal okresnému súdu podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a § 56 ods. 3 písm. a) zákona o ústavnom súde konať vo veci bez zbytočných prietáhov.

7. Ústavný súd môže priznať tomu, koho základné právo alebo sloboda sa porušili, aj primerané finančné zadosťučinenie ako náhradu nemajetkovej ujmy vyjadrenej v peniazoch (čl. 127 ods. 3 ústavy, § 56 ods. 4 zákona o ústavnom súde).

Sťažovatelia požadovali priznať primerané finančné zadosťučinenie vo výške 500 000 Sk.

Vzhľadom na okolnosti danej veci ústavný súd dospel k názoru, že len konštatovanie porušenia základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, resp. práva na prerokovanie veci v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru nie je dostatočným zadosťučinením pre sťažovateľov. Ústavný súd preto uznal za odôvodnené priznať im aj finančné zadosťučinenie podľa cit. ustanovenia zákona o ústavnom súde, ktoré podľa zásad spravodlivosti s prihliadnutím na všetky okolnosti zisteného porušenia práv sťažovateľov, najmä na povahu sporu a jeho význam pre sťažovateľov (pozri body 5.1 až 5.3 tejto časti) považuje za primerané vo výške 100 000 Sk.

Podľa § 56 ods. 5 zákona o ústavnom súde ak ústavný súd rozhodne o priznaní primeraného finančného zadosťučinenia, orgán, ktorý základné právo alebo slobodu porušil, je povinný ho vyplatiť sťažovateľovi do dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia ústavného súdu.

Z uvedených dôvodov ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výroku tohto rozhodnutia pod bodom 3.

8. Ústavný súd priznal sťažovateľom (§ 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde) úhradu trov konania vo výške 12 000 Sk z dôvodu trov ich právneho zastúpenia advokátom JUDr. M. Ž., Advokátska kancelária, B., tak ako to je uvedené vo výroku tohto rozhodnutia pod bodom 4.

8.1 Náhrada sa priznala za tri úkony právnej služby (príprava a prevzatie zastúpenia, sťažnosť z 20. mája 2002 a písomné vyjadrenie z 26. septembra 2002) v hodnote po 3 900 Sk (základom pre výpočet výšky odmeny za úkon právnej služby bola nominálna mesačná mzda zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky v prvom polroku 2001 vo výške 11 693 Sk) a k tomu trikrát náhrada režijného paušálu po 100 Sk (§ 13 ods. 8, § 19 ods. 3 a § 24 ods. 3 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 163/2002 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb). Vzhľadom na povahu práva na primerané finančné zadosťučinenie neprichádzalo do úvahy započítať do základu pre výpočet výšky odmeny za úkon právnej služby ani požadovanú, ani priznanú výšku primeraného finančného zadosťučinenia. Pre takýto postup, tak ako sa toho domáhal právny zástupca sťažovateľov, nie je opora ani v čl. 127 ústavy, ani v cit. predpisoch nižšej právnej sily.

8.2 Ústavný súd nepovažoval za úkon právnej služby, za ktorý sťažovateľom v danej veci patrí odmena a náhrada hotových výdavkov, písomné podanie ich právneho zástupcu z 19. novembra 2002 (pozri bod 1.2 časti I nálezu), pretože toto podanie obsahovalo len konečný návrh na rozhodnutie, ktorý mohol byť obsiahnutý už vo vyjadrení z 26. septembra 2002, a preto nemožno ho považovať za účelne vynaložené trovy, náhradu ktorých by mal druhý účastník tohto konania znášať popri náhrade za vyjadrenie z 26. septembra 2002 (pozri predchádzajúci bod 8.1).

9. Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok, treba pod „právoplatnosťou rozhodnutia“ uvedenou vo výroku tohto rozhodnutia rozumieť jeho doručenie účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 15. októbra 2003